

עלינו לשבח

אם מנהיג רוצה להפיק מבני קהילתו את המיטב, עליו לתת להם הזדמנות להראות שהם מסוגלים למעשים גדולים - ואז לחגוג את הישגיהם. זה מה שמתרחש ברגע מכריע לקראת סוף פרשתנו, רגע המוביל בעקבותיו את חומש שמות רב המעקשים והמרי אל חתימתו הנשגבת.

בני ישראל השלימו את מלאכת בניית המשכן. ואז מספרת התורה (שמות לט, לב ו-מג):

וּתְכַל כָּל עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוּ... וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה, וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בֶּן עֲשׂוּ. וַיְבָרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה.

מילים פשוטות למשמע אוזן - אך באוזן המיומנת מתהדהד בהן כתוב אחר, מסוף סיפור הבריאה בספר בראשית (שמות ב, א-ג):

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

שלוש מילות מפתח מופיעות בשני הקטעים: "מלאכה" (או עבודה), "ויכל" (להטויה) ו"ויברך". ההדהוד אינו מקרי. זו דרכה של התורה לאותת על קשר בין כתובים, ולרמוז שאת המצווה או הסיפור האחד יש לקרוא לאורו של השני. כאן התורה מדגישה שבחומש שמות הושלם מה שהתחיל בחומש בראשית, מלאכה השלימה מלאכה. שימו לב לדמיון וגם להבדלים. ספר בראשית התחיל במעשה של בריאה א-לוהית. ספר שמות נחתם במעשה של יצירה אנושית.

ככל שנעמיק לבחון את הפרטים בשני הכתובים, כך יתחווירו לעינינו קשרי הקשרים המחושבים שנטוו ביניהם. סיפור הבריאה בספר בראשית מאורגן בקפידה סביב סדרות בנות שבעה איברים. מסופר בו על שבעה ימים. המילה "טוב" מופיעה בו שבע פעמים, המילה "א-לוהים" 35 פעמים (7 כפול 5), והמילה "ארץ" - 21 (7 כפול 3). בפסוק הפותח את הסיפור ואת הספר יש שבע מילים, בפסוק השני 14, ובפסוקה החותמת אותו, פסקת "ויכולו" שציטטנו כאן - 35. בסיפור כולו יש 469 מילים (7 כפול 67).

והנה, גם סיפור בניית המשכן בפרשות ויקהל-פקודי בנוי סביב המספר שבע. המילה "לב" מופיעה שבע פעמים בקטע שמשה מפרט בו את החומרים לבנייה (שמות לה, ה-כט), ועוד שבע פעמים בקטע המתאר כיצד בצלאל ואהליאב מתמנים לעשות את המלאכה (לה, לד - לו, ח). המילה תרומה מופיעה בסיפור שבע פעמים. בפרק לט, המתאר את הכנת בגדי הכהונה, מופיע הביטוי "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" שבע פעמים - ועוד שבע בפרק מ.

שבכוחה לשנות חיים. אשתף אתכם בחוויה שחוויתי, מקרה בן זמננו.

סמוך לאחר מתקפת 11 בספטמבר 2001 קיבלתי מכתב מאישה לונדונית שאת שמה לא זיהיתי תחילה. בבוקר המתקפה על מרכז הסחר העולמי הרצייתי על דרכים להעלאת קרנו של מקצוע ההוראה, והיא קראה על כך בעיתון. הדבר גרם לה לכתוב אליי ולהזכיר לי פגישה שהייתה לנו שמונה שנים קודם לכן.

אז, ב-1993, היא הייתה מנהלת של בית ספר מקרטע. היא שמעה כמה מתכניות הרדיו שלי, חשה קרבה לדברים שאמרתי, וחשבה שאולי תהיה לי תשובה לבעיה שהטרידה אותה. הזמנתי אותה לבוא עם שניים מסגניה לביתנו. היא סיפרה לי שהמורל בבית הספר, בקרב המורים, התלמידים וההורים כאחד, ירוד מאי-פעם. הורים העבירו ממנו את ילדיהם. מספר התלמידים הנרשמים ירד מ-1,000 ל-500. תוצאות הבחינות היו גרועות: רק שמונה אחוזים מהתלמידים השיגו ציונים גבוהים. היה ברור שאם לא ייעשה שינוי גדול, יהיה צורך לסגור את בית הספר.

דיברנו כשעה על נושאים כלליים - בית הספר כקהילה, הדרך ליצור אתוס וכן הלאה - עד שהבנתי לפתע ששיחתנו דומה לרכבת שעלתה על הפסים הלא נכונים. המנהלת מתמודדת עם בעיה מעשית, לא עם בעיה פילוסופית. אמרתי: "אני רוצה שתחיי מילה אחת: לחגוג". היא השיבה לי באנחה. "אתה לא מבין - אין לנו שום דבר לחגוג. הכול אצלנו מתפורר". "אם כך", עניתי, "תמצאו משהו לחגוג. אם תלמיד אחד הצליח השבוע יותר מבשבוע שעבר, תחגגו. אם למישהו יש יום הולדת, תחגגו. אם הגיע יום שלישי, תחגגו". היא נראתה בלתי משוכנעת, אך הבטיחה לנסות את הרעיון.

התורה מפנה אפוא את תשומת לבנו לזיקה שבין בריאת העולם ובניית המשכן. עכשיו אנו מבינים מה המשכן ייצג: הוא היה מיקרוקוסמוס, יקום בזעיר אנפין, שנבנה באותם 'חכמה' ודיוק שהעולם נברא בהם. מרחב של סדר אל מול תוהו הישימון חסר הצורה, המאיים תמיד, שבלב האדם. המשכן היה תזכורת מוחשית לשכינתו של אֱלֹהִים בקרב המחנה - שהיא בפני עצמה מטפורה לשכינתו בעולם כולו.

רעיון גדול והרה גורל מתעצב פה. בני ישראל, שהצטיירו לאורך רוב ספר שמות כממורמרים וככפויי טובה, קיבלו לאחר חטא העגל הזדמנות להוכיח שאפשר לגאול אותם, שהם מסוגלים למעשים גדולים. הם הוכיחו שהם יכולים להיות יצירתיים. בנדיבות לב ובכישרון כפיים בנו עולם מיניאטורי. במעשה סמלי זה הוכיחו שהם מסוגלים להיות, כניסוחם הקולע של חז"ל, "שותפים במעשה בראשית".

בזאת נסללה הדרך להשבת רוחם של בני ישראל ולשיקום תפיסתם העצמית כאומת הברית. אנו היהודים איננו מאמינים שאנו מוכתמים לעד בחטא קדמון, ושאננו מסוגלים לגדולה מוסרית. להפך, העובדה שנבראנו בצלם אֱלֹהִים פירושה שאנו, בני האדם, לבדנו מכל היצורים החיים, ניחנו ביכולת ליצור. כשהישגם היצירתי הראשון של בני ישראל הגיע להבשלתו, משה בירך אותם ואמר, על פי חז"ל, "יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם"¹. גדולתנו הפוטנציאלית טמונה ביכולת שלנו ליצור מבנים, מערכות יחסים וחיים הנעשים בית לשכינה.

בכרכו את בני ישראל ובשכחו את הישגם הראה להם משה את הדרך למעלה. הוא לימד אותם מה בידם להיות. זוהי חוויה

עכשיו, לאחר שמונה שנים, היא כתבה כדי לספר לי מה אירע מאז. שיעור מקבלי הציונים הגבוהים נסק מ-8 אחוזים ל-65. מספר התלמידים הנרשמים שב ועלה מ-500 ל-1,000. את החדשות המרעישות היא שמרה לסוף: זה עתה עוטרה בתואר דייים של מסדר האימפריה הבריטית, אחד מתוארי הכבוד הגבוהים ביותר שהמלכה יכולה להעניק. התואר ניתן לה לרגל תרומתה לחינוך. "רק רצייתי שתדע", סיימה את מכתבה, "כיצד שינתה מילה אחת את בית הספר ואת חיי".

היא הייתה מורה נהדרת, ולבטח לא נזקקה לעצתי. היא הייתה מוצאת את התשובה בעצמה בכל מקרה. אולם אף פעם לא היה לי ספק שקו פעולה זה יצליח. צמיחתנו האישית היא במידה רבה נגזרת של ציפיותיהם של אחרים מאתנו. אם הן נמוכות, אנחנו נשארים קטנים. אם הן גבוהות, אנחנו מעפילים אליהן.

הבל הוא הרעיון שלכל אחד מאתנו יש מנה קבועה של משכל, של מידות טובות, של יכולת לימודית, של מוטיבציה ושל דחף. אמנם לא כולנו יכולים לצייר כמו מונה או לחבר מוזיקה כמו מוצרט. אבל לכל אחד מאתנו יש כישרונות ויכולות העשויים להישאר רדומים כל חיינו, עד שמישהו יעורר אותם. כולנו יכולים להגיע לגבהים שמעולם לא חשבנו שנגיע אליהם. כל שנחוץ לשם כך הוא שנפגוש אדם המאמין בנו, מאתגר אותנו, ולבסוף משנענינו לאתגר, מברך אותנו וחוגג את הישגינו. זה הדבר שמשא עשה לאחר חטא העגל. תחילה נתן לבני ישראל ליצור, ואז בירך אותם ואת יצירתם בברכה שהיא מן הפשוטות והיפות שבכל הברכות: שהשכינה תשרה במעשה ידיהם.

השבח הוא חלק הכרחי מן ההנעה. הוא העלה בית ספר על המסלול. בעידן קדום יותר ובהקשר קדוש יותר הוא העלה

את בני ישראל על המסלול. כשאנו משבחים את הישגיהם של אחרים, אנו משנים חיים.

1 ספרי במדבר, פינחס קמג.